

Україна очима іноземців

Наливайко Д. С. Україна очима Заходу / Дмитро Наливайко. – 2-е вид., допов. – К.: Грамота, 2008. – 784 с.

Перше видання монографії Д. С. Наливайка побачило світ 1998 р. під назвою «Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст.». Наступного року авторові за цю працю присвоєно звання лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка. На цей час він був відомим ученим – доктором філологічних наук, професором, членом-коресподентом НАН України, автором ряду монографічних праць, серед яких – «Козацька християнська республіка. Запорозька Січ в західноєвропейських літературних джерелах» (К., 1992). Протягом ряду років Д. Наливайко досліджував писемні західноєвропейські джерела на предмет рецепції в них України. Його висновок полягає в тому, що Україна впродовж багатьох років сприймалася у світі як окрема етноісторична реальність. Так було і до княжої доби XI – XIII ст., і за козацької доби XV – XVIII ст., і тоді, коли Україну прагнули перетворити на Малоросію у XVII – XVIII ст.

Здійснивши колосальну збиральницьку й аналітичну роботу Д. Наливайко у своїй праці дійшов до таких висновків. Західноєвропейська україніка налічує майже тисячолітню історію. Свій початок вона веде з XI – XII ст., з часів Київської Русі, котра визначалась як європейська держава, включена в контекст європейської історії, а її культура й література як складова частина розмаїтої культури європейського середньовіччя. В свідомості європейців XI – XII ст. давньоруська держава існувала як етнополітичне утворення, що функціонує в системі європейських реальностей і відносин. Причому в багатьох західноєвропейських джерелах, від «Опису України» Боплана до «Анналів Малоросії» Шерера незмінно наголошувався спадкоємний зв'язок України з Київською державою.

У XV – XVI ст. обізнаність Західної Європи з Україною була тісно пов'язана з культурним рухом Відродження. В ренесансних історико-літературних пам'ятках відбувається поступове сприйняття України як визначальної етноісторичної реальності, яка виступає під назвою Русь.

Важливі зрушення і зміни в розвитку західноєвропейської україніки відбулися наприкінці XVI – на початку XVII ст., що було прямим наслідком виходу козацтва на історичну арену та поживлення його військово-політичної активності. Д. Наливайко звертає увагу на «козакоцентричний характер» західноєвропейської літератури з кінця XVI – до кінця XVIII ст. Водночас, Європа вбачала в запорозькому козацтві національну військову силу України, або, як свого часу писала Олена Апанович – «Збройні сили України». Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. була однією із знакових подій європейської історії того періоду і звідси «висока хвиля зацікавленості «країною козаків»».

Щоправда, зауважує Д. Наливайко, в західних джерелах XVI – XVIII ст. Україна виступала під назвою «Русь», а народ називався «русами» або «рутенцями». Оскільки в західних мовах відсутні історично диференційовані етноніми «Русь» і «Росія», то це породжувало плутанину, яка запанувала в Західній Європі і привела зрештою, до наслідків негативних для України. Тобто, у XIX – XX ст. в західноєвропейських джерелах «Русь» почали ідентифікувати з «Росією».

Фундаментальна, майже вісімсотсторінкова, праця Дмитра Наливайка складається із вступу, п'яти розділів та висновків: I. Київська Русь і Західна Європа; II. У ренесансній рецепції; III. На переломі: кінець XVI - перша половина XVII ст.; IV. У західних джерелах епохи бароко; V. У західних джерелах доби Просвітництва.

У другому виданні автор доповнив свою працю ще такими розділами: «Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі», «Станіслав Оріховський як український латиноамериканський письменник Відродження», «Історія та міф Мазепи в слов'янських і європейських літературах XIX ст.», «Західноєвропейська українка початку XIX ст.», «Українська народна поезія в Західній Європі доби романтизму», «Шукаючи єдності зі світом і людьми. Рільке і Русь».

В результаті маємо надзвичайно серйозне, академічне дослідження в якому зібрано й проаналізовано майже тисячу (977) джерел – свідчень іноземців про Україну починаючи з XI й закінчуючи XX століттям.

Як зазначає сам автор: «для кожного народу становить неабиякий інтерес, як його життя й історія сприймаються іншими народами, як ними оцінювались і трактувались. Тут справа ще й в тому, що національну дійсність «аборигени» й іноземці сприймають по різному: перші помічають і фіксують передусім явища і події, що відхиляються від норм, саму ж цю норму, як таку вони не фіксують. Оскільки вона для них звична, нецікава, а часом і непомітна; іноземцеві ж цікавою і гідною опису здається сама норма життя».

У книзі Д. Наливайка аналізуються іноземні джерела про Україну, які належать до красного письменства, а також пам'ятки історіографії, публіцистики, описи мандрівок, мемуари, листи, послання, реляції тощо. Кожен із вищезгаданих розділів містить унікальні свідчення про нашу землю і наш народ. У них знаходимо підтвердження, що ми – нація, яка має півторатисячолітню історію й тисячолітні державницькі традиції. І цю істину зафіксували чужинці. Серед них, загальновідомі постаті «батька історії» Геродота, венеційського мандрівника Марко Поло, португальського поета Л. Камоенса, французького письменника Ф. Рабле, французького філософа М. Монтеня, австрійського дипломата Е. Ляссоти, французького інженера Г. де Боплана, його земляків П. Шевальє, письменника Д. Дефо, філософа та історика Ф. Вольтера, історика Ж. Б. Шерера, німецького філософа Й. Г. Гердера, письменника Ф. Шиллера. До менш знаних іноземців, які писали про Україну належать постаті географа Адама Бременського, Тітмара Мерзебурзького, італійського ченця Д. Плано Карпіні, німецького дипломата та мандрівника С. Герберштайна, французького ученого Блез де Віженера, італійсько-польського О. Гваньїні, секретаря папського нунція в Польщі К. Гамберіні, італійського мандрівника, вченого й письменника П'єтро делла Валле, шведського дипломата К. Гільдебрандта, венеційського посла А. Віміні, німецького мандрівника У. фон Вердума, французького дипломата Ж. де Балюза,

словацького церковного та суспільно-політичного діяча Д. Крмана, німецького історика Й. Енгеля.

Практично невідомими не лише для читацького загалу, а й спеціалістів є імена польського вченого М. Меховського (Меховіта), німецького С. Мюнстера, Л. Мюллера, Е. Франціска, шведського дипломата Й. Майєра, шведського історика С. Пуфендорфа, німецького дипломата Ф. Вебера, шведського капелана і духівника Карла XII – Й. Норберга, німецького вченого Г. Міллера, французького історика К. Рюльєра, домашнього лікаря гетьмана К. Розумовського Н. Лекрека, прокурора комуни Парижа й члена Конвенту Ж. Ф. Гаррана де Кулона, особистого секретаря Олександра І. Ш. Масона та багатьох інших.

Дмитром Наливайком розшукано, систематизовано й проаналізовано тисячі іноземних свідчень про Україну та її народ. Фактично його книжка є найповнішим висвітленням сприйняття України в Західній Європі у XI – XVIII ст. Для автора однаковою мірою важливі як інформація про історію і життя українського народу в тогочасних західноєвропейських джерелах, рівень її повноти й достовірності, так і саме сприйняття, образу України усіма його домислами, неточностями, що складався в іноземців. Як зазначається у дослідженні, в цьому аспекті книжка належить до імагології – галузі сучасної компаративістики, що займається вивченням сприйняття національних образів народів іншими народами або регіонами.

Тому має рацію автор передмови до книжки член-коресподент НАН України М. Сулима: «З виходом цієї книги широке коло читачів отримає прекрасну нагоду здійснити інтелектуально насичену, захоплюючу мандрівку в глибину віків, їх поведе у світ історичних візій тверда рука літературного Майстра, який видобув із небуття, із тисячі розпорошених і часто малодоступних джерел, особливо іншомовних, важливі факти, вагомі аргументи й докази того, що світ, змінюється стрімко, але не так радикально, як може здаватися. Ця книжка веде читачів у світ майбутньої цивілізації, де Україна як етнополітична й етноісторична реальність буде органічною

складовою не лише свідомості європейців чи американців, а й самих українців».

**Олег Полянський, професор,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін.**